

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชุตินา สัจจพันธ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ และศึกษาผลของการนำรูปแบบไปใช้ การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ แหล่งข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร ครู บรรณารักษ์ และครูผู้สอน จำนวน 132 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 24 คน สุ่มแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบบันทึก แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม แบบสอบถาม และแบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอโดยการสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสถานศึกษา ดำเนินการแบบแยกส่วน ไม่เป็นองค์รวมตามกระบวนการของทักษะการรู้สารสนเทศ และมีรูปแบบหลากหลาย โดยการสอนในรายวิชาเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สารการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีสาระเกี่ยวข้องกับทักษะการรู้สารสนเทศ สื่อ และดิจิทัล การสอนเป็นรายวิชาซึ่งเป็นหลักสูตรสถานศึกษา มีชื่อรายวิชาหลากหลาย เน้นการใช้ห้องสมุด การค้นคว้าเขียนรายงาน การบูรณาการในมาตรฐานการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ และการจัดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนโรงเรียนมาตรฐานสากลมีการจัดการเรียนรู้กระบวนการรู้สารสนเทศภายใต้สาระการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การส่งเสริมการรู้สารสนเทศมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน โดยเฉพาะด้านนโยบาย ด้านการบริหารจัดการ ด้านผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ 2) รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเน้นแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน แต่ละองค์ประกอบมีบทบาทหน้าที่หลักเกี่ยวข้องเกื้อกูลกัน และ 3) ผลการนำรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศไปทดลองใช้โดยการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันในโรงเรียน 3 แห่งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในระดับมาก และผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์มีความคิดเห็นว่า รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: การรู้สารสนเทศ; การส่งเสริมการรู้สารสนเทศ; นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปลาย

¹ EdD ศาสตราจารย์ แผนกวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล chutimastou@gmail.com

Development of Information Literacy Promotion Model for High School Students

Chutima Sacchanand ¹

Abstract

This research aimed at studying the information literacy promotion for high school students, developing information literacy promotion model and studying the use of the model. This mixed method research was divided into three phases. The purposive sample consisted of documents, 132 key resource persons, administrators, teacher-librarians and teachers, and 24 senior high school students. Data were collected using documentary form, interview/ focus group interview forms, questionnaires and observation form. Qualitative data were analyzed using content analysis and presented descriptively while quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation.

Research findings showed that: 1) Information literacy promotion for high school students was not a holistic approach to the information literacy process. Various forms have been conducted: the ICT course (computer science) which included information, media and digital literacy; a separate course with different names focusing on library use and research and report writing; the integration of information literacy in the learning standards, course content and learning management; and student development activities. The world class standard schools offered "Independent Study Course" followed the information literacy process. The implementation of information literacy depends on various factors especially policies, management as well as school administrators, teachers and teachers-librarians, 2) The learner-centered information literacy promotion model for high school students focused on students as the center of development, school administrators, teachers, teachers-librarians, with family and community base. All components had their main roles supporting each other, and 3) The results of the model trial, using three different activities in three schools in Bangkok and in the provinces confirmed the hypotheses that high school students were satisfied at the high level, and the developed model was appropriate at the high level rating by school administrators, teachers and teachers-librarians.

Keywords: Information Literacy, Information Literacy Promotion, High School Students

¹ EdD Professor, Information Science Program, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University
E-mail: chutimastou@gmail.com

บทนำ

การรู้สารสนเทศ (Information literacy) เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สำคัญประการหนึ่งของนักเรียน และเป็นสมรรถนะหลักของบุคคลแห่งการเรียนรู้ซึ่งได้รับความสำคัญในระดับชาติและสากล โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียน การรู้สารสนเทศเป็นหนึ่งในทักษะศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยทักษะการรู้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Partnership for 21st Century Skills, 2011) เป็นหนึ่งในเป้าหมายด้านผู้เรียนของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (Office of the Educational Council, 2017) และเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย สอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยให้มีการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะศตวรรษที่ 21 และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาชาติ เพื่อมุ่งสู่มาตรฐานการศึกษาในระดับชาติ ระดับอาเซียนและระดับสากล (Chinsetawong, 2014, 140)

การรู้สารสนเทศเกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อและดิจิทัล และอาจใช้ควบคู่กัน เช่น การรู้ดิจิทัลและการรู้สารสนเทศ (Digital and information literacy) การรู้เท่าทันสื่อและการรู้สารสนเทศ (Media and information literacy) องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักเรียนผ่านครู ผลงานสำคัญคือ การจัดทำหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อและการรู้สารสนเทศสำหรับครู (Media and Information Literacy Curriculum for Teachers) (Wilson, Grizzle, Tuazon, Akyempong, & Cheung, 2008) เป็นแนวทางการพัฒนาความรู้และสมรรถนะของครูในด้านการรู้เท่าทันสื่อและการรู้สารสนเทศ เช่นเดียวกับสมาคมห้องสมุดโรงเรียนอเมริกัน (American Association of School Librarians-AASL, c2009) ได้จัดทำมาตรฐานผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Standards for the 21st - Century Learner) ครอบคลุมเรื่องการรู้สารสนเทศด้วย

การรู้สารสนเทศเป็นหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ ผลการวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศพบว่าครูผู้สอนสังคมศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยการใช้ประเด็นปัญหาและกิจกรรมโครงการเป็นกิจกรรมหลัก (Sriarun & Isarankura, 2015) ครูบรรณารักษ์มีบทบาทในการสอนการรู้สารสนเทศทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านระดับมาก (Songsaengchan, Chansawang, & Prapinongsakorn, 2009; Suwan, 2011) แต่มีปัญหาครูบรรณารักษ์ไม่ได้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยตรง (Yodying, 2008) ไม่มีความเข้าใจในเรื่องการรู้สารสนเทศอย่างถ่องแท้หรือมีความรู้น้อย (Prapinongsakorn, 2009; Songsaengchan et al., 2009) มีข้อเสนอแนะให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการสอนการรู้สารสนเทศในโรงเรียน (Songsaengchan et al., 2009) ให้การรู้สารสนเทศเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของโรงเรียน และมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน (Sriarun & Isarankura, 2015) ให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการการรู้สารสนเทศในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศให้กับนักเรียน (Sriarun & Isarankura, 2015) การพัฒนาครูบรรณารักษ์ให้มีความรู้ ความเข้าใจ แนวคิดการรู้สารสนเทศบนฐานเดียวกัน (Songsaengchan et al., 2009) ให้โรงเรียนมีนโยบายจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือระหว่างครู บรรณารักษ์ และบุคลากรฝ่ายคอมพิวเตอร์ของโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศอย่างแท้จริง (Saechan & Siriwiwat, 2017)

การส่งเสริมนักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศจำเป็นต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความสำคัญของการรู้สารสนเทศต่อการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของนักเรียนในประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในบริบทของประเทศไทยมีงานวิจัยการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักเรียน (Tongngam, 2004; Bussabongse, 2007; Yodying, 2008; Rattanaubon et al., 2006) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งข้อมูลเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านสารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Tawechart, 2002) การจัดการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (Aroonsri, Loipha, & Vongprasert, 2014; Suwan, 2011) บทบาทของครูบรรณารักษ์ในการสอนการรู้สารสนเทศในโรงเรียนมัธยมศึกษา (Songsaengchan et al., 2009) การพัฒนามาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทย (Sacchanand, 2011a) การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียนไทยให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ (Sacchanand, 2011b) การพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทย (Sacchanand & Gaikwang, 2011) และการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลการรู้สารสนเทศสำหรับครูบรรณารักษ์ (Sacchanand, 2013)

การศึกษาในบริบทของประเทศไทย ยุค 1.0 เป็นการศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดความรู้โดยการบรรยาย มีครูเป็นศูนย์กลาง พัฒนาสู่การศึกษายุค 2.0 ที่อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้อยู่ยุค 3.0 เน้นการสร้างความรู้ ผู้เรียนต้องมีทักษะในการเรียนรู้การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และยุค 4.0 เน้นการเรียนรู้เสมือน (virtual learning) การเรียนรู้ออนไลน์ (online learning) การผลิตและพัฒนาคนที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และเพิ่มพูนความสำคัญและความจำเป็นของการรู้สารสนเทศ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ ใฝ่เรียนรู้ สามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ตอบสนองวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งจัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Ministry of Education, 2008) เป็นพลังร่วมขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทยให้เป็นสังคมการเรียนรู้ ตอบสนองกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยและสังคมโลก

แม้ว่าในประเทศไทยจะมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มีการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน และเนื่องจากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านและก้าวอย่างที่สำคัญไปสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ผู้เรียนจะต้องจัดการเรียนรู้ของตนเอง และพบว่านักเรียนมักขาดทักษะการรู้สารสนเทศที่จำเป็นในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา (Smith, Given, Julien, Ouellette, & DeLong, 2013) อีกทั้งปัจจัยของการสอนการรู้สารสนเทศตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา มีผลกระทบต่องานทักษะการรู้สารสนเทศแก่นักศึกษาเมื่อเข้าเรียนมหาวิทยาลัย (Varlejs & Stec, 2014) ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อเตรียมความพร้อมของนักเรียนมณฑลการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา การพัฒนาบทบาทของผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อศึกษาผลของการนำรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไปใช้

ประโยชน์ที่ได้รับ

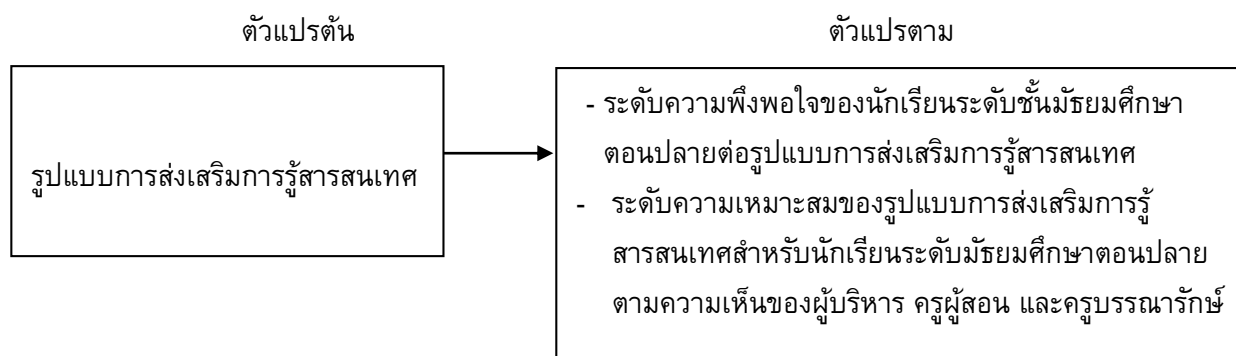
งานวิจัยนี้จักอำนวยประโยชน์ดังนี้

- 1.. ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้นักเรียนและการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ
2. ได้รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำไปใช้ส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีทักษะศตวรรษที่ 21 และการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ ส่งเสริมและสนับสนุนนโยบาย มาตรฐาน และกรอบการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในระดับชาติ และระดับสากล เพื่อตอบรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในระดับมาก
2. รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method) แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ แหล่งข้อมูลหลัก ได้แก่ เอกสารและ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผู้บริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ คัดเลือกแบบเจาะจงผู้มีผลงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมจำนวน 10 คน

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึก แบบสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ ผ่านการหาความตรงเชิงเนื้อหาโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการบันทึกข้อมูล การจัดสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา การจัดกลุ่มเนื้อหา และการสรุปความ

การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ แหล่งข้อมูลหลักประกอบด้วย 3 กลุ่มหลักคือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ จำนวน 8 คน เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดผู้มีผลงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ 2) กลุ่มครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ จำนวน 82 คน เพื่อหาคำดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ และ 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 8 คน เพื่อวิพากษ์ร่างรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ ร่างรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ แบบบันทึก แบบสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ซึ่งผ่านการหาความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการบันทึกข้อมูล การจัดสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสอบถามโดยแบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา การจัดกลุ่มเนื้อหา และการสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ค่าความถี่ และค่าดัชนีความสอดคล้องความคิดเห็น (IOC)

การวิจัยระยะที่ 3 การศึกษาผลการนำไปใช้โดยการพัฒนากิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ปฏิบัติกิจกรรมภาคสนาม

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม จังหวัดเชียงราย และโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนแต่ละ 8 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนทั้งสามแห่ง จำนวนแต่ละ 8 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 48 คน

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ โครงการ กิจกรรม ใบความรู้ ใบงาน แบบประเมิน แบบสังเกต แผนการเรียนรู้ และแบบสอบถาม ซึ่งจัดทำตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยระยะที่ 2 และผ่านการหาความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดทำโครงการ กิจกรรมและแผนการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรม 3 กิจกรรมตามรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้น ที่โรงเรียน 3 แห่งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด เป็นโรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชน โดยโรงเรียนของรัฐเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลด้วย การดำเนินกิจกรรมโดยครูบรรณารักษ์ที่สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เป็นครูบรรณารักษ์ที่มีผลงานที่ได้รับรางวัลทางวิชาชีพจากองค์กรทางวิชาการและวิชาชีพ การแจกแบบสอบถาม การจัดสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา การจัดกลุ่มเนื้อหา และการสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการดำเนินการแบบแยกส่วน ไม่เป็นองค์รวมตามกระบวนการของทักษะการรู้สารสนเทศ แต่เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะหรือสมรรถนะของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการรู้สารสนเทศในบางด้าน เช่น การอ่าน การแสวงหาความรู้ การค้นหา การสืบเสาะหาความรู้ การใช้สารสนเทศ การเขียน การเขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้า การใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาการคิด วิเคราะห์ มีวิจารณญาณ การสื่อสาร การสรุป การนำเสนอ การพูด การเขียน

การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสถานศึกษาดำเนินการในรูปแบบที่หลากหลาย ดังนี้ 1) การสอนสาระเทคโนโลยีและการสื่อสาร ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี แต่เน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีสาระเกี่ยวกับกระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร การค้นหาข้อมูล การใช้ข้อมูลและสารสนเทศ การแก้ปัญหาหรือการสร้างงาน คุณค่าและผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งในปัจจุบัน ได้ปรับปรุงเป็นสาระการเรียนรู้เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ในหลักสูตรรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) เนื้อหาครอบคลุมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ และการรู้ดิจิทัลด้วย แต่สาระเป็นการแยกส่วนทักษะการรู้สารสนเทศ โดยครูวิทยาศาสตร์รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาในหลักสูตรของสถานศึกษาที่กำหนดเอง เฉพาะในบางสถานศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันไปทั้งชื่อรายวิชา (เช่น การค้นคว้าและเขียนรายงาน การใช้ห้องสมุด) ลักษณะวิชา (เป็นวิชาเลือกหรือวิชาบังคับ) จำนวนหน่วยกิต (โดยทั่วไป มีค่า 0.5 หน่วยกิต) จำนวนชั่วโมงสอน และเนื้อหาเน้นทักษะการรู้สารสนเทศบางทักษะ ได้แก่ การสืบค้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า การแสวงหาความรู้ โดยครูบรรณารักษ์รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ 3) การบูรณาการการรู้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชากลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา ซึ่งปรากฏคำที่เกี่ยวข้องกับทักษะการรู้สารสนเทศ ในมาตรฐานและตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และ 4) การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศ เช่น การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integration) แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-based learning) แบบอิงแหล่งวิทยาการ (Resourced-based learning) แบบโครงงาน (Project-based learning) แบบแก้ปัญหา (Problem-based learning) กระบวนการวิจัย (Research-based learning) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning)

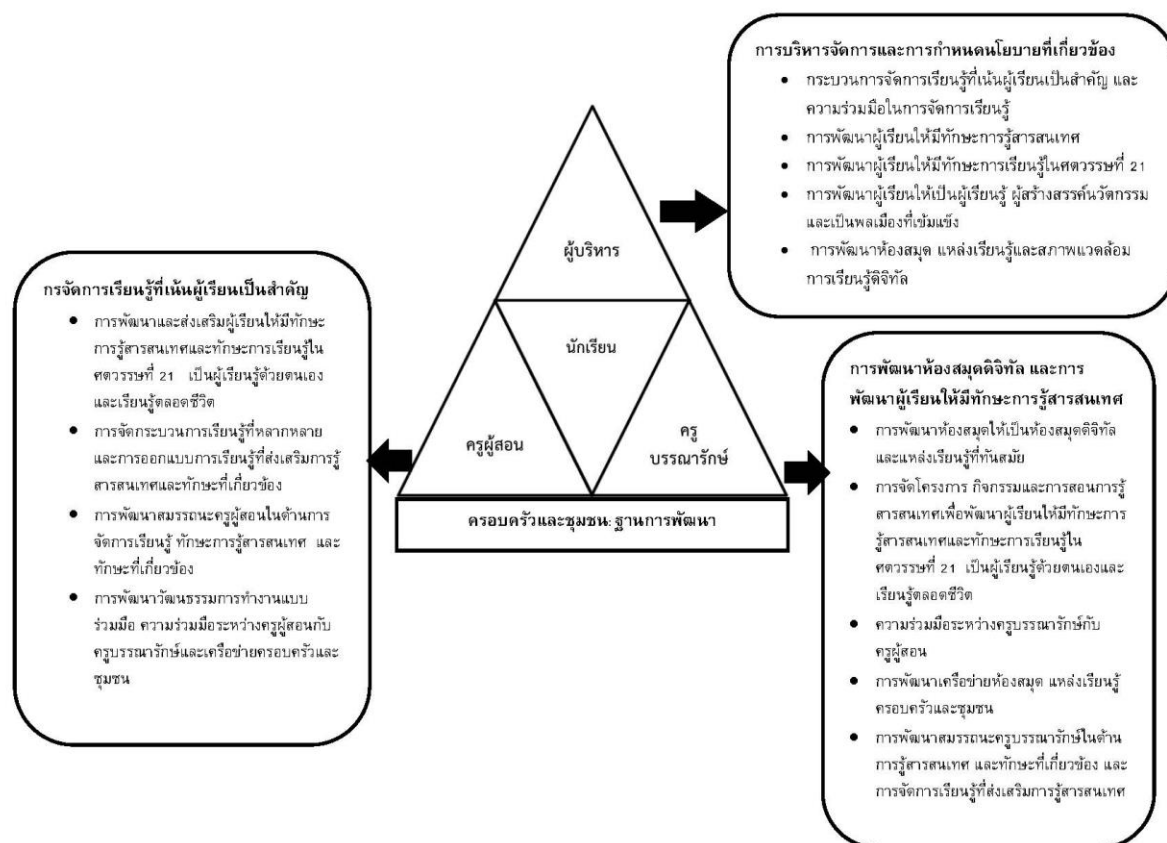
ส่วนโรงเรียนมาตรฐานสากล มีการเรียนการสอนสาระการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independent study) ซึ่งแบ่งเป็น 3 สาระประกอบด้วย IS 1 การศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and knowledge formation) IS 2 การสื่อสารและนำเสนอ (Communication and presentation) และ IS 3 การนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social service activity) และหลักการ “บันได 5 ขั้นของการพัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล” สอดคล้องกับกระบวนการการรู้สารสนเทศ

นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการรู้สารสนเทศโดยครูบรรณารักษ์จัดเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดชมรมซึ่งมีชื่อชมรมที่แตกต่างกันไป เช่น ชมรมยุวบรรณารักษ์ ชมรมนักอ่าน การจัดสัปดาห์ห้องสมุด และการจัดกิจกรรมวันสำคัญหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียน

การนำไปสู่การปฏิบัติมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน โดยเฉพาะด้านนโยบาย นโยบายด้านการศึกษาในระดับชาติ ระดับหน่วยงานต้นสังกัด และระดับสถานศึกษา ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ทั้งสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ ครอบคลุมถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและทัศนคติของผู้บริหาร ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ สมรรถนะการรู้สารสนเทศ และการจัดการเรียนรู้โดยเฉพาะกระบวนการจัดการเรียนรู้ และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ วิธีสอนและเทคนิคการสอนของครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การทำงานแบบร่วมมือและความร่วมมือของครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์

ปัญหาสำคัญของการส่งเสริมการรู้สารสนเทศคือ คำว่า “การรู้สารสนเทศ” เป็นศัพท์ภาษาไทยที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจความหมายหรือแนวคิดอย่างถูกต้องและแพร่หลาย ขาดนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาการรู้สารสนเทศและทักษะที่เกี่ยวข้องสำหรับนักเรียน รวมทั้งครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ และการพัฒนาความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องโดยองค์รวม การดำเนินการจึงเป็นแบบแยกส่วน ขาดนโยบายความร่วมมือหรือการทำงานร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการพัฒนาผู้เรียนและ ขาดการติดตามและประเมินผลเชิงบูรณาการ

2. รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเน้นแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน แต่ละองค์ประกอบมีบทบาทหน้าที่หลักเกี่ยวข้องเกื้อกูลกัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

จากภาพที่ 2 รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญและมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน แต่ละองค์ประกอบมีบทบาทหน้าที่หลักแตกต่างกันและเกี่ยวข้องเกื้อกูลกัน ดังนี้

- **ผู้บริหาร** เน้นบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นผู้เรียนรู้ ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง การพัฒนาห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัล

- **ครูผู้สอน** เน้นบทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเหมาะสมสำหรับผู้เรียนยุคดิจิทัล การพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนให้มีทักษะการรู้สารสนเทศและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้แบบอิงแหล่งวิทยาการ การเรียนรู้แบบโครงงาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศ มีทักษะการรู้สารสนเทศและทักษะศตวรรษที่ 21 มีสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่

กำหนด การพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ผู้เรียนยุคดิจิทัล รวมทั้งความรู้และทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะที่เกี่ยวข้องของครูผู้สอน การพัฒนาวัฒนธรรมการทำงานแบบร่วมมือโดยเน้นความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนกับครูบรรณารักษ์ และเครือข่ายครอบครัวและชุมชนในการพัฒนานักเรียน

- **ครูบรรณารักษ์** เน้นบทบาทการพัฒนาห้องสมุดและผู้เรียนให้มีทักษะการรู้สารสนเทศ ในฐานะครูบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการห้องสมุด และครูผู้สอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศ หรือรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยเน้นการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดดิจิทัลและแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย การจัดโครงการ กิจกรรมห้องสมุด และการสอนการรู้สารสนเทศเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาความร่วมมือระหว่างครูบรรณารักษ์กับครูผู้สอน การพัฒนาเครือข่ายห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ ครอบครัวและชุมชน และการพัฒนาสมรรถนะครูบรรณารักษ์ในด้านการรู้สารสนเทศ และทักษะที่เกี่ยวข้อง และการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศและให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศ

- **ครอบครัวและชุมชน** เป็นฐานการพัฒนา การหล่อหลอมคุณลักษณะของผู้เรียนยุคดิจิทัล คุณธรรมและจริยธรรม ทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในชุมชนการเรียนรู้และสังคมความรู้ในศตวรรษที่ 21

3. ผลของการนำรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไปทดลองใช้ โดยการพัฒนากิจกรรม 3 กิจกรรมซึ่งมีลักษณะกิจกรรมแตกต่างกัน ตามรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้น นำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนที่มีความแตกต่างกันในด้านสังกัด และเขตพื้นที่การศึกษา

3.1) กิจกรรมห้องสมุด “รู้เท่าทันข่าวลวง” มุ่งพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียนให้ นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ จำแนกแยกแยะ และประเมินข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ ดำเนินกิจกรรมโดยครูบรรณารักษ์ กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปลายโรงเรียนสามัคคีวิทยาคม จังหวัด เชียงราย เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ประกอบด้วย โครงการ กิจกรรม ใบความรู้ ใบงาน และแบบประเมิน

3.2) กิจกรรมห้องสมุด“จิตอาสาส่งผ่านความรู้ถึงน้อง” มุ่งพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศของ นักเรียนในการใช้สารสนเทศและความรู้ที่ได้รับจากการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อแบ่งปันและนำเสนอผ่าน กิจกรรม จิตอาสา ดำเนินกิจกรรมโดยครูบรรณารักษ์ กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระ มารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร สื่อการเรียนรู้ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน แบบ ประเมิน และแบบสังเกต

3.3) กิจกรรมการสอนรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและการสร้างองค์ความรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายชั้นปีที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่องการรู้สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ดำเนินการสอนโดยครู บรรณารักษ์ สื่อการเรียนรู้ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน แบบประเมิน และแบบสังเกต

ผลการประเมินรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศโดยการจัดกิจกรรม 3 กิจกรรมตามรูปแบบที่ พัฒนาขึ้นพบสอดคล้องกัน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความพึง พอใจต่อรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ กิจกรรมห้องสมุด “รู้เท่าทันข่าวลวง” กิจกรรมห้องสมุด “จิตอาสา ส่งผ่านความรู้ถึงน้อง” และกิจกรรมการสอนรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและการสร้างองค์ความรู้ ในระดับมาก

($\bar{x} = 4.28$, $\bar{x} = 4.42$, $\bar{x} = 4.33$) และรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และ ครูบรรณารักษ์กิจกรรมห้องสมุด “รู้เท่าทันข่าวลวง” กิจกรรมห้องสมุด“จิตอาสาส่งผ่านความรู้ถึงน้อง” มีความเหมาะสมระดับมาก ($\bar{x} = 4.20$, $\bar{x} = 4.05$) และ กิจกรรมการสอนรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและการสร้างองค์ความรู้มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$)

รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการรู้สารสนเทศและทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 โดยความร่วมมือระหว่างครูบรรณารักษ์และครูผู้สอนในการจัดดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน จากผลการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์พบว่ามีจุดเด่นคือ การเลือกประเด็นกิจกรรมที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน เป็นประเด็นใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับผู้เรียน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ ทำให้ผู้เรียนเล็งเห็นคุณค่า เกิดความกระตือรือร้น ได้พัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศและทักษะศตวรรษที่ 21 และได้รับประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีการดำเนินการไม่เป็นองค์รวมตามกระบวนการของทักษะการรู้สารสนเทศ เป็นการพัฒนาแบบแยกส่วนบางทักษะที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ เนื่องจากไม่ปรากฏว่าการรู้สารสนเทศในหลักสูตร และคำว่า การรู้สารสนเทศในภาษาอังกฤษ Information literacy ยังไม่มีศัพท์บัญญัติเป็นภาษาไทย จึงมีการแปลเป็นภาษาไทยที่หลากหลาย เป็นคำที่ไม่เป็นที่เข้าใจหรือรับรู้ความหมายและแนวคิดโดยชัดเจนโดยบุคคลทั่วไป และคำว่า การรู้สารสนเทศนิยมใช้เฉพาะในวงการบรรณารักษศาสตร์และสารบรรณศาสตร์

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศมีรูปแบบ เทคนิค วิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันไป สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าการบูรณาการทักษะการรู้สารสนเทศในหลักสูตรและรายวิชาต่าง ๆ (Attawiboolkul, 2008; Bussabongse, 2007; Sacchanand, 2011b) มีการสอนการรู้สารสนเทศสอดแทรกในแผนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยจัดทำหลักสูตรการสอนการรู้สารสนเทศให้เป็นสาระหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ (Attawiboolkul, 2008) การสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (Dokrak, Techataweewan, & Maitaoutong, 2012) ซึ่งในพ.ศ. 2560 ได้ปรับปรุงเป็นสาระการเรียนรู้ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ในหลักสูตรรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) (The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2017) และแม้ว่าสาระจะเน้นมุมมองทางเทคโนโลยี แต่สาระครอบคลุมการรู้สารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ และการรู้ดิจิทัลด้วย โดยคำทั้งสามมีแนวคิดที่มีความเหมือน ความแตกต่าง และความเกี่ยวข้องกัน และยังเป็นประเด็นในการอธิบายความหมายของคำทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยในมุมมองของนักวิชาการและนักวิชาชีพที่แตกต่างกัน แต่สอดคล้องกับแนวโน้มการหลอมรวมของแนวคิดของคำว่า การรู้สารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ และการรู้ดิจิทัล (Badke, 2009) เนื่องจากมีความสัมพันธ์ของแนวคิดของคำทั้งสาม (Lee, Lau, Carbo, & Gendina, 2013) และสอดคล้องกับทักษะศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills, 2011) ซึ่งปรากฏทักษะทั้งสามรวมอยู่ด้วยกันเป็นหนึ่งในทักษะศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัยยังพบว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและทัศนคติในเรื่องการรู้สารสนเทศของผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ทัศนคติเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการส่งเสริมสมรรถนะการรู้สารสนเทศของครูและความเต็มใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสอน (Wen & Shih, 2008) และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยให้มีการพัฒนาความรู้และทักษะของครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ในเรื่องการรู้สารสนเทศ (Prapinpongsakorn, 2009; Singh et al., 2005; Songsaengchan et al., 2009; Yodying, 2008) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการรู้สารสนเทศของครูด้วยวิธีการต่าง ๆ มีการประเมินสมรรถนะการรู้สารสนเทศของครู ทั้งนี้เพราะครูคือบุคคลที่สำคัญในการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศให้กับนักเรียน (Tawilwang, Loyfah, & Towchot, 2017)

2. รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีองค์ประกอบที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์ รวมทั้งครอบครัวและชุมชน สอดคล้องกับทิศทาง นโยบาย แผนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (Office of the Basic Education Commission, 2017) โดยมีเป้าหมายด้านผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8C) โดยทักษะการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) เป็นทักษะหนึ่งในแปดของ 8Cs นอกจากนี้ยังมีมาตรฐานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานการศึกษาของชาติ (Office of the Basic Education Commission, 2018) กำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (คุณลักษณะของคนไทย 4.0) ซึ่งเน้นการเป็นผู้เรียนรู้ ผู้สร้างสรรค์ นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยมีการสะสมและต่อเนื่องเชื่อมโยงทุกระดับและประเภทการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education, 2018) ที่เน้นคุณภาพของผู้เรียน ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน กระบวนการบริหารและการจัดการ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับผลการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียนไทยให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ (Sacchanand, 2011) เสนอรูปแบบที่เรียกว่า “จตุรภาคีสร้างนักเรียนผู้รู้สารสนเทศ” จำแนกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ต่อรัฐบาล และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ยุทธศาสตร์ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเขตพื้นที่การศึกษา ยุทธศาสตร์ต่อสถานศึกษา ยุทธศาสตร์ต่อครอบครัวและชุมชน และยุทธศาสตร์ต่อสื่อมวลชน

รูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีจุดเด่นคือ การพัฒนาความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในการศึกษาวิจัยนี้ ประเด็นความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ไม่ได้รับการกล่าวถึงจากผู้บริหาร ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์มากนัก ทั้ง ๆ ที่เป็นประเด็นที่มีผลการศึกษาวิจัยในต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ในฐานะเป็นปัจจัยของความสำเร็จในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ และควรเป็นส่วนหนึ่งของแผนกลยุทธ์ของห้องสมุด (Rodrigues, 2015, p.1) เพราะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในการทำงานหลายชนิดอย่างต่อเนื่อง (Montiel-Overall, 2007) ความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนกับครูบรรณารักษ์ อาจดำเนินการในรูปแบบหรือลักษณะที่หลากหลาย เช่น การวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน (Sourayaviset, 2009; Sacchanand, 2010) การร่วมสอน เป็นต้น และการที่ประเด็นความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ได้รับความสนใจน้อย อาจเป็นปัญหาเนื่องจากการขาดนโยบายของสถานศึกษา

วัฒนธรรมองค์กร วัฒนธรรมการทำงาน การรับรู้และทัศนคติของครูผู้สอนที่ยังเน้นการสอนเนื้อหาเป็นหลัก ระบบการวัดและประเมินผลการศึกษาที่เน้นเนื้อหา รวมทั้งความรู้ความสามารถ บุคลิกภาพ และบทบาทเชิงรุกของครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ในการทำงานร่วมกัน แม้ว่าครูบรรณารักษ์คือครูผู้สอน และมีสถานภาพเป็นครู และครูบรรณารักษ์จำนวนหนึ่งรับผิดชอบการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆด้วย

3. ผลการนำรูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไปทดลองใช้ โดยการจัดกิจกรรมในโรงเรียน 3 แห่ง พบว่าสอดคล้องกัน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบและกิจกรรมได้ผ่านกระบวนการดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างมีระบบ และดำเนินกิจกรรมโดยครูที่สำเร็จการศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทั้งการสอนและการบริหารห้องสมุด เป็นผู้มีความรู้ที่ได้รับการประกาศเกียรติคุณจากสมาคมและองค์กรทางวิชาชีพ และเป็นการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน โดยการทำงานร่วมกันระหว่างครูบรรณารักษ์กับครูผู้สอน แสดงให้เห็นว่าทั้งครูบรรณารักษ์และครูผู้สอนมีบทบาทและเป็นกลไกสำคัญร่วมกันในความสำเร็จของการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยที่พบ

1.1 การขยายผลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการจัดการศึกษาตามแนวทางในสาระการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ให้ขยายผลการดำเนินการไปสู่การจัดการศึกษาในสถานศึกษาทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะโรงเรียนมาตรฐานสากล อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ให้นักเรียนมีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 การขยายผลโดยผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศและทักษะศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะนโยบายความร่วมมือและการทำงานร่วมกันในการพัฒนานักเรียน การกำกับติดตาม และการพัฒนาครูทั้งครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์

1.3 การขยายผลโดยครูบรรณารักษ์และครูผู้สอนโดยเฉพาะครูผู้สอนกลุ่มสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) และกลุ่มสาระอื่น ๆ ในการพัฒนาความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการจัดกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ แบบอิงแหล่งวิทยาการ และอื่นๆ ที่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ และทักษะที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศ ให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศและมีทักษะศตวรรษที่ 21

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยและพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศ และพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ โดยเฉพาะประเด็นวิธีสอน เทคนิคการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งการวัดและประเมินผล ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์

2.2 การวิจัยและพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมห้องสมุดที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศซึ่งครูบรรณารักษ์สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยตรง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวิชาการประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เอกสารอ้างอิง

- American Association of School Librarians (AASL) & Association of Educational Communications and Technology (AECT). (2009). *Standards for the 21st - century learner*. Retrieved from http://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/guidelinesandstandards/learningstandards/AASL_LearningStandards.pdf
- Aroonsri, I., Loipha, S., & Vongprasert, C. (2014). Teaching and learning of information literacy for higher students in Thailand. *Journal of Graduate Studies, Valaya Alongkorn Rajabhat University* 8(1), 248-263. [In Thai]
- Attawibookul, C. (2008). *Information literacy skills of students Level 4, Khemasiri Memorial School*. (M. A. thesis in Library and Information Science, Bamnsomdej Rajabhat University) [In Thai].
- Basili, C. (2011). A framework for analyzing and comparing information literacy policies in European countries. *Library Trends*, 60(2), 395-418.
- Bussabongse, S. (2007). *Organizing information literacy activities at Muang School, Kalazilp Province*. (M. A. in Library and Information Science, Mahasarakarm University). [In Thai]
- Chinsettawong, K. (2014). Strategies for driving basic education towards ASEAN community. *Veridian E Journal*, 7(2), 140-154. [In Thai]
- Dokrak, A., Techataweewan, W., & Maitaoutong, T. (2012). Information literacy curriculum model for 6th grade students in schools under Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 5(2), 1-14. [In Thai]
- Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (2017). *Manual for the use of basic science curriculum, computer science*. Bangkok: The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. [In Thai]
- Lee, A., Lau, J., Carbo, T., & Gendina, N. (2013). *Conceptual relationship of information literacy and media literacy in knowledge societies*. Paris: UNESCO. Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/wsis/WSIS_10_Event/WSIS_-_Series_of_research_papers__Conceptual_Relationship_between_Information_Literacy_and_Media_Literacy.pdf
- Ministry of Education. (2008). *The basic education core curriculum B. E. 2551*. Bangkok: Ministry of Education. [In Thai].

- Ministry of Education. (2018). *Standards for basic education*. Retrieved from <https://www.br2.go.th/attachments/article/4393> [In Thai]
- Montiel- Overall, P. (2007). Research in teacher and librarian collaboration: An examination of underlying structures of models. *Library and Information Science Research*, 29, 277-292.
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *National education standard*, 2018. Retrieved from <http://www.sesa17.go.th/site/images/Publish2.pdf> [In Thai]
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *World class standard school management guideline*. Rev.ed. Bangkok: Office of the Basic Education Commission. Retrieved from <https://secondary.obec.go.th/newweb/wp-content/uploads/2018/03/2> [In Thai]
- Office of the Educational Council. (2017). *National education plan*, 2017- 2036. Bangkok: Office of the Educational Council, Ministry of Education. [In Thai]
- Partnership for 21st Century Skills. (2011). *Framework for 21st century learning*. Retrieved from <http://www.p21.org>
- Prapinpongsakorn, S. (2009). Public and school librarians' information literacy levels. *MANUTSAT PARITAT: Journal of Humanities*, 31(1), 95-110. [In Thai]
- Rattanaubon, A., et al. (2006). *Development of information literacy promotion model for Thai society*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University. [In Thai]
- Rodrigues, M. C. (2015). Faculty librarian collaborations through information literacy program. *E-Library Science Research Journal*, 3(3), 1-5.
- Sacchanand, C. (2011a). Development of information literacy standards for Thai students. *TLA Research Journal*, 4(1), 13-22. [In Thai]
- Sacchanand, C. (2011b, August 13 -18). *Developing strategies to create information literate Thai students*. Paper presented at the Asia and Oceania Section, 77th IFLA General Conference, San Juan (Puerto Rico). <https://www.ifla.org/past-wlic/2011/199-sacchanand-en.pdf>
- Sacchanand, C. (2013). Development of distance training package on information literacy' for Teachers. *TLA Research Journal*, 6(2), 1-12. [In Thai]
- Sacchanand, C. (2015). Information literacy as a key component of basic education in Thailand. In *Emerging trends and technologies in libraries and information services*, pp.198-200. Noida: Yaypee Institute of Information Technology Nodia & Jaypee University Anoopshahar UP India. Retrieved from http://papers.iafor.org/conference-proceedings/IICE/IICEHawaii2017_proceedings.pdf
- Sacchanand, C., & Gaikwang, K. (2011). Development of information literacy indicators for Thai students. *TLA Research Journal*, 4(2), 1-14. [In Thai]

- Saechan, C., & Siriwipat, V. (2017). Information literacy of upper-secondary students in the Islamic private schools in southernmost provinces. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 10(2), 32-48. [In Thai]
- Smith, J. K., Given, L. M., Julien, H., Ouellette, D., & DeLong, K. (2013). Information literacy proficiency: Assessing the gap in high school students' readiness for undergraduate academic work. *Library and Information Science Research*, 35(2), 88-96.
- Singh, D., et al. (2005). *Development of information literacy through school libraries in South-east Asian countries*. Bangkok: UNESCO. (IFAP Project 461RAS5027)
- Songsaengchan, S., Chansawang, B., & Prapinpongsakorn, S. (2009). Teacher librarians' roles in information literacy instruction in secondary schools. *TLA Research Journal*, 2(1), 53-67. [In Thai]
- Sriarun, Y., & Isarankura, W. (2015). Study of social studies teachers' roles in enhancing the information literacy of secondary school students. *OJED*, 10(1), 147-160. [In Thai]
- Suwan, S. (2011). Information literacy instruction in secondary and high schools, Bangkok Educational Service Area Office. *Pathumthani Academic Journal*, 3(3), 207-214. [In Thai]
- Taweechart, S. (2002). The development of an instructional model base on resource-based learning to enhance information literacy of lower secondary school students. (Ed.D. degree in Curriculum and Teaching, Chulalongkorn University). [In Thai]
- Tawilwang, K; Loyfah, S. & Towchot, P. (2017). Information literacy competency of secondary school teachers in the northeast regions. *Journal of information Science*, 35(3), 127-140. [In Thai]
- Tonggnam, S. (2004). Promoting information literacy for students in schools. (Master's thesis, Mahasarakarm University). [In Thai]
- Varlejs, J., & Stec, E. (2014). Factors affecting students' information literacy as they transition from high school to college. *School Library Research*, 17, 1-23. Retrieved from http://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/aaslpubsandjournals/slr/vol17/SLR_FactorsAffecting_V17.pdf
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K., & Cheung, C. K. (2008). *Media and information literacy curriculums for teachers*. Paris: UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf>
- Yodying, C. (2008). *Teaching activities used by teacher librarians in instructing information literacy skills: A case of primary schools, Khon Kaen Educational Service Area Office 1*. M. A. special problem in Library and Information Science, Khon Kaen University. [In Thai]